

SOBRE RENOMS COL·LECTIUS I INDIVIDUALS DE LLOBERA DEL SOLSONÈS (II)

Maria Àngels VIDAL COLELL

Cal afegir unes quantes consideracions històriques a la llista dels renoms col·lectius, o sia noms de casa, del terme de Llobera (n.º 1 del present Butlletí).- Les indicacions següents han estat possibilitades principalment per la consulta de dues fonts del segle XVI: els fogatges, l'un datat del 1515, i l'altre de 1553 (vol. 2.600) existents a la secció del Real Patrimoni, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Recordem que el poblament del terme és disseminat i que cada nom inclòs als fogatges ha de correspondre normalment a una casa-masia. Hem complementat la nostra informació amb la lectura del *Nomenclator General (...) provincias de España (...)* (M. 1865).

Els dos inventaris del segle XVI confirmen la persistència al llarg de més de quatre segles d'un nombre relativament important dels noms de casa del terme.

Anton Coix (Ca l'). V. Coix.— *Arseda o Arceda (L')*. L'hesitació gràfica ja apareix en 1553 (absent el nom de la llista de 1515): «Joan Arceda del Mas de Arsedà». Hom troba així mateix un «Alzedar» a Clarà al 1515.— *Bacons, Barcons*. Retrobem al fogatge de 1515: «Baco» (és a dir «Bacó» puix que cal suplir l'accent) i «Pere Joan Bacons» el 1553, —ço que planteja un problema interessant. Com proposavem en la primera part d'aquest treball, segons l'opinió general (i recollida modernament (Nota *) a principis de segle), «Barcons», de «Bracons», seria el cognom real i originari, i «Bacons» una interpretació popular. La llista dels fogatges del segle XVI contradiuen la suposició: o caldrà admetre, en tot cas, un pas del cognom al nom ben anterior a aquella centúria. Sigui com sigui, la masia i les terres ja no pertanyen als primitius possessors; i hem de considerar espúria la forma «Barcons» que consta als indicadors de carreteres i als mapes. Caldria corregir-la per la genuïna de «Bacóns».— *Bertrans*. Apareix amb «Joan Bertran», al 1515, i «Gabriel Bertran» el 1553. Anotem, de passada, que, per a l'exemple anterior (Bacó, Bacons) assistiem a un fenomen ben naturalment explicable (i de vegades comentat fantasiosament per certs especialistes): la pluralització dels cognoms ja entre 1515 i 1553; mentre que en el cas de Bertran aquesta

pluralització encara no s'havia efectuat aleshores.— *Birrotà (La)*. Absent al segle XVI. El Nomenclator de 1865 anota «Hostal de Birreta» (error tipogràfic?).— *Boix (El)*. A primera vista topònim, i actualment (i des de fa molt temps): *Hostal del Boix* amb un article cristal·litzat, aparenta ser un cognom al 1515: «Joan Boix» (i no «del Boix»). El document de 1515, en canvi, anota un «lo Gavaig del Boix de la Spelta», plantejant un problema geogràfic i històric que no ens pertany de resoldre. Assenyalem simplement l'aparició de l'article davant de «Boix», i la possible extinció de la família portadora del cognom esdevingut topònim i nom de casa. No es pot descartar la creació, aleshores, de dues cases de Boix, la una a l'origen del Boix i de l'Hostal del Boix moderns; i una segona, la denominada *Boixet* avui dia (i ja, al menys, des del 1865).— *Bronat*. El Nomenclator del 1865 confirma la nostra suposició: «de Boronats».— *Casanova (La)*. Apareix documentada el 1865.— *Castell (El)*. Naturalment el Castell és generador de topònims i noms de casa corresponents ja en el segle XVI. «Antoni Melgosa del Castell» (1515), i «Domingo del Castell» (1553). *Molgosa* essent una casa diferent de la del Castell actual, (v. més avall) queda clar que era un cabaler dels Molgosa qui posseïa el mas del Castell en 1515.— *Coix (Cal)* o *Anton Coix (Ca l')*. Esmentat només a l'any 1865. («Calcóix») V. Maguerots infra.— *Coletes*. El nom de casa *Coletes* consta, el 1515, a Torredenagó (ara terme de Llobera). El nom té tradició, també, a la rodalia: per exemple a Ivorra.— *Coma (La)*. Presenta el mateix problema que el Boix (v. supra). L'origen toponímic de la denominació sembla denegat per l'absència de referent, al 1515, i l'aparició d'un «Pere Coma» el 1553.— *Comadòria*. No consta la seva existència al s. XVI.— *Duàrria*. La persistència del nom Duàrria és confirmada en 1515: «Joan Duàrria». (El mateix fogatge registra un «A. Duàrria» a Vallferosa).— *Espelta (L')*. Es retroba el 1515 («Bartomeu Spelta»), com, doblement, al 1553 («Joan Spelta; i «el Boix de l'Espelta», més amunt esmentat), amb la segona de les cases destinada a perdre el nom.— *Falou*. El Nomenclator de 1865 cita una capella. («Sta. Madalena de Falou»).— *Fava (Cal)*. Absent dels fogatges. Consta al Nomenclator de 1865.— *Folc*. «En Folch» (1553) no pertany estrictament al terme del «lloc de Llobera».— *Fonollet*. El fet que el nom de casa *Fonollet* sigui usat sense article, ja pressuposa la seva antiguetat, com ho demostra la presència d'un «Pere Fonollet», tant en 1515 com en 1553.— *Gall (Cal)*. Ja existia al 1865. Absent al segle XVI.— *Gilibets*. El nom no apareix literalment als fogatges examinats. Amb tot, recordant que el nom «Gili» no era absent del terme (V. més avall: Quadres), i que Elisabet (Sabet i Bet) era l'un dels noms de fonts femenins més freqüents al segle XVI, no es pot descartar una primera hipòtesi, encara que fràgil: renom compost amb la fusió de dos prenom. Una altra hipòtesi, més sòlida, registrarà, al 1515 per exemple, l'existència d'un «Joan Gilabert» a Ardèvol, amb d'altres casos similars.— *Guerres*. Existeix la casa ja al segle XVI («Antoni Guerres», 1515; «Pere Guerres», 1553). Ens mantenim en l'opinió de la relació existent amb el cognom *Managueres* (casa anomenada aquí també *Monagueres*) d'una llarga tradició a Catalunya. (Etimologies proposades: de la família de «Monegal»; o malnom: «mena-guerres»). Abona la nostra hipòtesi el fet de la proximitat de les dues cases.— *Jepet (Cal)*. El nom no pot aparèixer als fogatges, donada la modernitat de «Josep», prenom del qual «Jepet» (i «Jep») són hipoco-

rístics corrents.— *Joanot (Cal)*. El fogatge de 1553 inscriu un «Joanot Sagnavella», únic «Joanot» del terme (cap, tampoc, no és recollit pel fogatge del 1515). Això i la possible consideració pejorativa del cognom, contribueixen a consolidar la hipòtesi d'un lligam entre el nom de la casa actual i aquell personatge.— *Llort (Cal)*. La casa existia en 1515 i 1553: «Pere Lort» (= Llort). El cognom es estès per tota la comarca: en 1515, Francesc i Joan «Llor» a Biosca, per exemple.— *Maquerots*. No esmentat al s. XVI. Altre nom de Cal Coix (V. supra). Contracció possible de «Menagueres» amb el sufix diminutiu «-ot».— *Martinet (Cal)*.— Remarcàvem que alguns pocs diuen *Cal Martí*. No ens estranyaria que aquesta fos la denominació primitiva de la casa (no de l'edifici, que és de principis del s. XX), car, segons la font del 1553, ja existia a Llobera un mas Martí, l'amo del qual es deia «Joan Martí». És cert que no l'esmenta el Nomenclator del 1865, i cita un «Culels» que, amb error tipogràfic, correspondria al cognom del qui comprà la casa posteriorment («Colell»). Simple coincidència: es refereix a una casa diferent. Un *Colell* comprà la casa, de *Cal Martinet* al principi de segle; un altre posseïa un mas diferent: situat sota Falou.— *Melcior (Cal)*. Escrit «Malció» el 1865. No esmentat al s. XVI.— *Melgosa (La)*. L'article sorprèn aquí. Els fogatges donen: «Pere Molgosa» (1515), «Pere Malgosa» (1553), i, a Peracamps, «Antoni Malgosa» (1553). El nom es retroba al rodal de Llobera: «Joan Malgossa» (1553).— *Molins*. «Pere Molins, alias Gugnes» (1515), únic «alias» enregistrat a la llista que comentem, podria indicar un canvi de nom anterior de la casa; el nom nou essent confirmat el 1553 («Franci Molins»). Al 1865 és esmentada una masia «de Molins Grans», sense contrapartida.— *Managueres* o *Monagueres*.— V. més amunt: Guerres. Remarquem també, de pas, l'existència del cognom o nom de casa «Fustagueres», bastant disseminat (Biosca, Claret, L'Aguda; etc.; i al mateix rodal del Castell). (Amb evident error tipogràfic: «masia de Muragueres» el 1865).— *Mont-conill*. No existia, al s. XVI, casa d'aquest nom al terme. Trobem, això sí, un «Antoni Monconill» (1553) a Ardèvol. (V. la primera part d'aquest treball).— *Montraveta*. Apareixen «Muntraveta» (1515), «en Montraveta» (1553), al terme estricta de Llobera; i un «Francesch Montraveta» era cònsol a Peracamps (1515, 1553). Un altre «Francesch de Montraveta» és citat a Oliu en 1515.— *Navall (Cal)*. En lloc de la hipòtesi del renom («anar avall») proposada, hom podria afegir una possibilitat més seriosa, basada en el nom consignat als fogatges («Antoni Leval» (= Lavall), 1515; i «Pere Lavall», 1553), passant per la simplificació «Vall» (En Vall, Na Vall). En tot cas ja consta com a «masia de Navall» el 1865.— *Palet*. No esmentat al s. XVI, i sí en 1865.— *Passavant*. «Pasaban» en 1865.— *Perers (Els)*, escrit *Perés*. La segona grafia consta efectivament als fogatges: «Peres» (= Perés), 1515; «la viuda Peres», 1553; a Peracamps. (Recordem que Peracamps és una de les parròquies que constitueixen ara el terme de Llobera).— *Piteus (Els)*. No apareix als fogatges ni al Nomenclator, a Llobera. El nom, no obstant, és antic a d'altres demarcacions, per exemple a Llanera (terme veí de Llobera) en 1515.— *Prat (El)*. (Per l'article, v. el comentari a Melgosa). Amb «Joan Prat», 1515 representa potser la darrera anella d'un llinatge. En 1553 consta com el «Mas Prat» és arrendat.— *Quadres (Els)*. (Cognom pronunciat i escrit «Quadros»), té una molt llarga tradició, puix que el fogatge de 1515 ja dona un «Pere Quadres» i el 1553 un «Gili Quadros» —inici de

la transformació gràfica del cognom («Cuadros» al 1860).— *Rovira-Sansa*. Tant «Rovira» com «Sansa» es retroben a la rodalia al s. XVI. El Nomenclator de 1865 proposa «Roviransa».— *Sala (La)*. «Joan Sala» apareix en 1515 i en 1553. (Per la presència de l'article, v. la primera part d'aquest treball; i el comentari supra a Melgosa).— *Secanella*. El nom no és recollit a cap dels dos fogatges; però sí al Nomenclator de 1865: «del Secanella». No creiem que tingui relació amb el «Sagnavella» esmentat més amunt. V. Joanot.— *Serra (La)*: «Joan Serra» (1515), «March Serra» (1553). (Per l'article, v. la primera part d'aquest treball; i el comentari supra a Melgosa).— *Soler d'Esposada (El)*. «Pere Soler» i «Bernat Soler» a la mateixa llista del 1515 demostren l'existència ja de dues cases. El complement apareix en 1553 per a distingir tres masos amb el mateix nom: «March Soler Desposada», «Pere Vendrell del Soler d'Avall» i «Antoni Soler d'Amunt».— *Soler d'Amunt (El)*, *Soler d'Avall (El)*. V. el nom precedent.— *Torra (La)*. «Joan Torre», 1515; «Joan Torra», 1553. El cognom persisteix fins als nostres dies: Joan Torra, darrer propietari.— *Tovells*. Escrit «Tobells» en 1865. No consta l'existència al s. XVI.— *Tupins*. Apareix al Nomenclator de 1865.— *Vendrell*. V. supra: El Soler Desposada. No sembla lògica la desaparició de l'article.— *Vila (La)*. «Joan Vila», 1515; «Montserrat Vila», 1553. (Per l'article: V. Melgosa, Sala, Serra, Torra).— *Vila-amorós*. «En Vila-Moras» o «Vila-moros» (1553). No apareix en 1515. Sí que és present el nom «Amorós» a la comarca en 1515 («la viuda Amorosa», a Cardona, per exemple).- El Nomenclator de 1865 dóna «Vilamós».- Possibilitat de relació amb el topònim modern: El Serrat dels Moros.— *Viladot*. La «masia de Viladot» és assenyalada el 1865.— *Xico (Cal)*. La casa anomenada actualment així correspon a la que el Nomenclator designa com a «Cantòria».— *Xima (Cal)*. Nom modern que cal afegir a la primera part del present treball, immediatament després de *Xico (Cal)*. Hom hi trobarà les observacions pertinents.

Per no allargar els comentaris, observem simplement, com a primera evidència, que, dels 24 noms de casa esmentats al fogatge de 1515, 21 han persistit fins als nostres dies. Han desaparegut: *Ribera* i *Vilamajor* —que ja no consten tampoc al 1553; i el *mas d'en Millet*, que ja era arrendat en 1553, i és potser l'origen del mas Rovira Sansa actual. El Nomenclator de 1865 assenyalava unes masies o cases que ja no existeixen o que no sabem identificar: *d'Alzina*, *Cal Perica*, *Can Gravat* (ensorrada), *Can Llorol*, *Cantó*, *Gomà de l'Amp*, *Guitó*, *Caseta Nadal*, *Can Bosch*, *del Lluch*, *del Pla*, i *Pavia* (?). Alguna d'elles deu correspondre a les cases desaparegudes següents i que no hem citat fins ara: *Cal Rupit* (o *Arrupit*), *Cal Calces*, i *Cal Pascol*.

* Conrad AIXELÀ, «Catalana Revista» 1919, p. 283: «I a Barcons (o Bacons que diuen altres) de Llobera».— El topònim molt conegut de Coll de Barcons potser explica una interferència?